

УДК (372.3+372.4)(477)

Надія Голуб, Володимир Голуб

ДОТРИМАННЯ НАСТУПНОСТІ ПРИ ОЗНАЙОМЛЕННІ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті аналізуються аспекти наступності дитячий садок – початкова школа як основна умова неперервності освіти при ознайомленні дітей з довкіллям. Охарактеризовані методичний, практичний та інформаційно-просвітницький аспекти наступності. Вказуються основні форми контактів між дитячим садком і початковою школою: спільні педагогічні ради, робота творчих груп, семінари-практикуми, психологічні тренінги, обмін новаторсько-методичним досвідом, взаємне консультування.*

***Ключові слова:** освіта, неперервність, наступність, аспект, дошкільний навчальний заклад, загальноосвітня школа.*

Формування людини – надзвичайно складний процес, результативність якого значною мірою залежить від забезпечення послідовності у її вихованні та розвитку. Повноцінний розвиток особистості в соціумі може успішно забезпечити неперервна освіта. Її основою є базові навички, які людина набуває в дитинстві. Ключовими чинниками неперервної освіти мають стати особиста мотивація до навчання і наявність різноманітних навчальних ресурсів [10].

Система неперервної освіти – комплекс державних та суспільних освітньо-виховних установ, який забезпечує організаційну та змістову єдність, наступність і взаємозв'язок усіх ланок освіти, що спільно вирішують завдання виховання, загальноосвітньої, політехнічної та професійної підготовки кожної людини [8]. Вона розвивалася, з одного боку, як педагогічна концепція, а з іншого – як феномен практики. Перша пов'язана із процесом засвоєння людиною нового життєвого та соціального

досвіду, друга – з побудовою системи безперервної освіти як частини соціальної практики.

Неперервна освіта супроводжує процес зростання освітнього потенціалу особистості протягом життя, який організаційно забезпечений системою державних і суспільних інститутів та відповідає потребам особистості й суспільства.

Основні засади реформування освітньої системи України передбачають створення національної системи освіти, збереження досягнень минулого та одночасно приведення їх у відповідність із сучасними соціально-економічними вимогами, забезпечення входження освіти у міжнародний простір. Сучасна освіта повинна забезпечити можливості для інтелектуального духовного та фізичного розвитку всіх громадян держави. Її перетворююча роль поступово має сформувати суспільство, яке постійно навчається.

Основною тезою концепції безперервної освіти є положення про тісну взаємодію поведінки дитини, пізнавальної сфери та оточення. В процесі неперервної освіти людина поступово навчається набувати нових знань самостійно за допомогою власної інтелектуальної активності та саморегуляції. Так формується самооцінка, яка дозволяє створити певні стратегії, що діють впродовж всього життя, для збереження прагнення постійного навчання та самовдосконалення. Проте у сучасному інформаційному суспільстві ці навички мають бути переглянуті й розширені.

Досить часто дошкільні навчальні заклади і початкова школа існують як самостійні одиниці, тому між ними немає належної узгодженості й наступності у роботі. Оскільки наступність дитячий садок – загальноосвітня школа – це, насамперед, повноцінна реалізація функцій до успішного подальшого навчання, виховання і розвитку учнів, то тема нашого дослідження є досить актуальною.

З огляду на зазначене, метою нашої статі є характеристика наступності організаційних форм і методів навчально-виховної роботи у дитячому садку і початковій школі при ознайомленні дітей з довкіллям.

Ідею про неперервність освіти можна знайти у працях Аристотеля, Платона, Конфуція, Сократа, Сенеки, які наголошували про постійне духовне вдосконалення людини. Актуальними в контексті нашого дослідження були праці, в яких відображено різні аспекти наступності навчання і виховання дітей. Це зокрема праці Я. Коменського, Й. Песталоцці, К. Ушинського, С. Русової та ін. [4, 6]. Так Я. Коменський, вказував, що будь-який вік підходить для навчання, а в житті людини немає іншої мети, крім навчання [4].

У другій половині XX століття у сфері освіти дорослих було проголошено сполучення принципу безперервності освіти з принципом навчання протягом життя і формуванням суспільних знань. У процесі навчання впродовж усього життя важливим є розвиток процесів самостереження, самооцінки, самоконтролю, коли людина навчається самостійно шукати інформацію, сама визначає мету, розробляє програми і тактику їх реалізації, створює засоби контролю над тим, що впливає на процес пізнання і навчання.

Характеризуючи зміст поняття «неперервна освіта», М. В. Рижаков зауважив, що традиційне розуміння неперервного навчання базується на ідеї послідовного руху людини в межах основного «стовбура» освіти: дошкільне навчання – початкова школа – середня школа – вища школа – підвищення кваліфікації [9]. Послідовний взаємозв'язок цих етапів становить основу неперервності освіти. Надзвичайно важливими є уміння вчитися і бажання продовжувати своє навчання самостійно. Все це досягається шляхом формального та неформального навчання.

Роль дошкільного та початкового навчання, пошук оптимальних шляхів і заходів щодо забезпечення наступності між дошкільними

навчальними закладами та початковою школою була темою багатьох психолого-педагогічних досліджень [1, 3, 5, 6]. Така наступність відображена у розробленій Міністерством освіти України ступеневій системі [6].

Реалізуючи принцип наступності дитячий садок – школа та безперервність у вивченні довкілля, робота вихователів і педагогів при підготовці дітей до школи та вивченні ними програмних предметів має бути погодженою. Дошкільний вік дозволяє найбільш чуттєво сприймати природні явища, а головною метою навчання у початковій школі є збереження загального розвитку дитини.

Необхідність дотримання наступності в педагогічному процесі особливо гостро проявляється на межі діяльності навчально-виховних закладів, коли один з них завершує, а другий продовжує навчально-виховну роботу з дітьми. У зв'язку з цим наступність доцільно розглядати як зв'язок між змістом, методами та завданнями, які використовуються на граничних вікових етапах. Забезпечення принципу наступності має значно полегшити період зміни статусу вихованця, період його адаптації в нових умовах. У наш час дитсадки намагаються створити всі необхідні умови для повної освіти дитини. А школа, в свою чергу, продовжує навчання і виховання дитини на вже закладеній у дитячому садку основі. Тому дитині, яка регулярно відвідувала дитячий садок, набагато легше сприймати навчальний матеріал, який подає на уроках вчитель.

У дошкільних виховних закладах та загальноосвітніх школах навчально-виховний процес здійснюється за освітніми програмами чотирьох рівнів.

У системі дитсадків здійснюються програмні завдання першого рівня. Зміст визначається переліком предметів, які забезпечують основу для повноцінного розвитку дітей, вироблення знань і вмінь для подальшого навчання дітей.

Наступність між дитячим садком і школою передбачає, з одного боку, підвищений рівень підготовки дітей до школи, а з другого, – орієнтацію школи на знання і вміння, набуті у дошкільному віці, й активне використання їх для подальшого всебічного розвитку учнів. Наступність у роботі вихователів і вчителів при ознайомленні дітей з довкіллям полягає як у змісті навчання і виховання, так і у методах, прийомах та організаційних формах навчально-виховної роботи.

Щоб контакти між дитячим садком і школою принесли реальну користь, важливо додержуватись певних умов: співробітництво між дитячим садком і школою має бути довготривалим і нерозривним, робота – плановою і системною, завдання – комплексними. Основа співробітництва – розгорнутий перспективний план спільної роботи, у якому чітко сформульовані основні цілі, визначений зміст роботи з різних напрямків і обумовлені конкретні її форми, а також строки виконання усіх пунктів [1, 6].

Нашими дослідженнями були охоплені дитячі навчальні заклади та початкові школи Смілянського району Черкаської області.

Нами були проаналізовані такі аспекти наступності як інформаційно-просвітницький (аспект педагогічної освіти), методичний і практичний.

Навчання дітей у дитячих садках і початковій школі здійснюється за різними програмами. Основне програмне забезпечення навчання дошкільнят відображене у програмі «Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років» [2]. Діти молодшого шкільного віку отримують знання відповідно до «Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи» [7].

Порівнюючи програмний матеріал підготовчої групи дитячого садка з програмним матеріалом курсу «Я і Україна» для початкових класів, переконуємося, що у цих програмах не забезпечується належним чином наступність та висхідний характер у розвитку знань дітей про довкілля.

Обсяг знань дітей про природу в перших класах не збільшується, а переважно повторюється з обсягом знань дітей в підготовчій групі, що не забезпечує принцип наступності у викладанні курсу «Я і Україна» в дитсадку і школі на належному рівні. У другому класі за програмою вивчаються ті теми з природознавства, які їм відомі ще з підготовчої групи.

Характеризуючи інформаційно-просвітницький аспект, слід відмітити, що в районі налагоджені такі форми контактів між дитячим садком і школою, як спільні педагогічні ради з проблем нормативного забезпечення навчально-виховного процесу при вивченні курсу «Я і Україна», робота творчих груп, семінари-практикуми щодо обговорення питань наступності, психологічні тренінги, обмін новаторсько-методичним досвідом, взаємне консультування тощо. Це дає змогу педагогам детальніше ознайомитися з новітніми завданнями роботи з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, вивчити зміст і внести певні корективи до програм виховання та навчання дошкільників і першокласників, поглиблено вивчити психологічні особливості вихованців дошкільних закладів і початкової школи, розібратися в основних питаннях підготовки дітей до школи.

Досліджуючи методичний аспект, який передбачає взаємне ознайомлення з методами й формами навчально-виховної роботи у старшій і підготовчій групі та першому класі школи, слід вказати на значне забезпечення наступності щодо методів і форм роботи з дітьми під час вивчення курсу «Я і Україна». Цей аспект реалізується взаємним відвідуванням вчителями та вихователями уроків та занять у дитсадку з наступним спільним обговоренням. Однак, така робота проводиться не систематично, що пояснюється значним віддаленням закладів освіти. Крім того, в дитячому садочку діти отримують основні елементарні знання про навколишній світ під час екскурсій та прогулянок у природу. Заняття найчастіше проводяться у вигляді бесід з використанням наочності та ігор.

В школі, крім таких видів занять, широко використовуються проблемні та практичні методи навчання, особливо спостереження, досліди, які забезпечують формування природничих понять. Формування у дітей наукових знань про різноманітні явища оточуючої природи у початковій школі поєднуються з розумінням цінності природи для суспільства в цілому та для людини зокрема.

Практичний аспект змісту контактів між дитячим садком і школою полягає у попередньому ознайомленні вчителів зі своїми майбутніми учнями та у кураторстві вихователями своїх колишніх вихованців. Реалізуючи зміст цього аспекту, незначна частка вчителів відвідують підготовчі групи у дитячих навчальних закладах, спостерігають за їхньою діяльністю на заняттях і поза ними та проводять бесіди з дітьми і вихователями. Проте, тільки така спільна педагогічна робота вчителів і вихователів забезпечить наступність у роботі дошкільників і молодших школярів при вивченні природи, оскільки дасть змогу проаналізувати конкретні результати роботи, виявити можливі помилки та розробити конкретні шляхи їх подолання.

Отже, неперервну освіту забезпечує наступність в роботі дитячих навчальних закладів і загальноосвітньої школи.

Неперервна освіта – це систематичне, цілеспрямоване набуття дитиною життєвої компетенції, удосконалення знань, умінь та навичок як в дошкільних закладах освіти так і загальноосвітній школі.

За результатами дослідження можна стверджувати, що принцип наступності у нормативному забезпеченні найчастіше реалізується через дублювання програм, оскільки базова програма «Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років» майже повторюється у програмі курсу «Я і Україна» першого класу початкової школи.

Для повної підготовки дітей до вивчення курсу «Я і Україна» в школі необхідно, щоб була наступність між змістом і методами засвоєнням

програмного матеріалу в дитячому садку та в першому класі початкової школи. Для реалізації неперервної освіти потрібно забезпечити тісний контакт вихователів та вчителів і таким чином встановити наступність дитячий садок – школа.

Перспективи подальших досліджень з означеної проблеми вбачаємо у розробці методичних рекомендацій щодо використання інноваційних форм і методів наступності між дитячим садком і початковою школою.

Література

1. Білоусова Н. Проблема наступності / Н. Білоусова // Дошкільне виховання. – 1995. – №10. – С. 14–15.
2. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. – К. : НМЦ видавничої діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка, 2012. – 492 с.
3. Клековкин Г. А. Философские и общепсихологические аспекты : Преимущество в обучении: в поисках теоретических основания : пособие для слушателей курсов педагогического мастерства / Г. А. Клековкин – Самара : Самарский ОИПКиПРО, 2000. – 328 с.
4. Коменский Я. А. Великая дидактика / Ян Амос Коменский. – М. : Начальная школа, 1993. – 227 с.
5. Конобеева Е. А. Преимущество в формировании представлений о величинах у детей дошкольного и младшего школьного возраста / Е. А. Конобеева – М. : Новая школа, 2001. – 97 с.
6. Наступність у навчально-виховній роботі дитячого садка і школи / за ред. З. Н. Борисової. – К. : Радянська школа, 1985. – 142 с.
7. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи. – К. : Початкова школа, 2006. – 432 с.

8. Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/.
9. Рыжаков М. В. Государственный образовательный стандарт основного общего образования (теория и практика) / М. В. Рыжаков. – М. : Пед. общество России, 1999. – 544 с.
10. Меморандум непрерывного образования Европейского Союза [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ec.europa.eu/education/policies/III/life/memoen.pdf>.

Надежда Голуб, Владимир Голуб

Соблюдение преемственности при ознакомлении детей с природой как средство реализации непрерывного образования в Украине

Аннотация. В статье анализируются аспекты преемственности детский сад – начальная школа как главное условие непрерывности образования при ознакомлении детей с окружающей средой. Охарактеризованы методический, практический и информационно-просветительский аспекты преемственности. Указываются основные формы контактов между детским садом и начальной школой: общие педагогические советы, работа творческих групп, семинары-практикумы, психологические тренинги, обмен новаторско-методическим опытом, взаимное консультирование.

Ключевые слова: образование, непрерывность, преемственность, аспект, дошкольное учебное заведение, общеобразовательная школа.

Nadiya Golub, Volodymyr Golub

Keeping consistency in the process of acquainting children with nature as a means of continuous education in Ukraine

Abstract. The article analyzes the aspects of consistency: nursery school – primary school as a main condition of continuous education in the process of familiarization children with nature. Methodical, practical and awareness-raising aspects of consistency are characterized. Main forms of contacts between nursery school and primary school such as common pedagogical council, creative work groups, workshops, psychological training, exchange of innovatory methodological experience, mutual consultation are mentioned.

Key words: education, continuity, consistency, aspect, preschool education institution, comprehensive school.

Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – Випуск 48. С. 266–271.